

नलोपाख्यानम्

11

बृहदश्व उवाच।

अपक्रान्ते नले राजन्दमयन्ती गतक्लमा।
अबुध्यत वरारोहा संत्रस्ता विजने वने ॥ ३-६०-१ ॥
सापश्यमाना भर्तारं दुःखशोकसमन्विता।
प्राक्रोशदुच्चैः संत्रस्ता महाराजेति नैषधम् ॥ ३-६०-२ ॥
हा नाथ हा महाराज हा स्वामिन्किं जहासि माम्।
हा हतास्मि विनष्टास्मि भीतास्मि विजने वने ॥ ३-६०-३ ॥
ननु नाम महाराज धर्मज्ञः सत्यवागसि।
कथमुत्त्वा तथासत्यं सुप्तामुत्सृज्य मां गतः ॥ ३-६०-४ ॥
कथमुत्सृज्य गन्तासि वश्यां भार्यामनुव्रताम्।
विशेषतो ऽनपकृते परेणापकृते सति ॥ ३-६०-५ ॥
शक्ष्यसे ता गिरः सत्याः कर्तुं मयि नरेश्वर।
यास्त्वया लोकपालानां संनिधौ कथिताः पुरा ॥ ३-६०-६ ॥
पर्याप्तः परिहासो ऽयमेतावान्पुरुषर्षभ।
भीताहमस्मि दुर्घर्ष दर्शयात्मानमीश्वर ॥ ३-६०-७ ॥
दृश्यसे दृश्यसे राजन्नेष तिष्ठसि नैषध।
आवार्य गुल्मैरात्मानं किं मां न प्रतिभाषसे ॥ ३-६०-८ ॥
नृशंसं बत राजेन्द्र यन्मामेवंगतामिह।
विलपन्तीं समालिङ्ग्य नाश्वासयसि पार्थिव ॥ ३-६०-९ ॥
न शोचाम्यहमात्मानं न चान्यदपि किञ्चन।
कथं नु भवितास्येक इति त्वां नृप शोचिमि ॥ ३-६०-१० ॥
कथं नु राजंस्तृषितः क्षुधितः श्रमकर्षितः।
सायाह्ने वृक्षमूलेषु मामपश्यन्भविष्यसि ॥ ३-६०-११ ॥
ततः सा तीव्रशोकार्ता प्रदीप्तेव च मन्युना।
इतश्चेतश्च रुदती पर्यधावत दुःखिता ॥ ३-६०-१२ ॥
मुहुरुत्पतते बाला मुहुः पतति विह्वला।
मुहुरालीयते भीता मुहुः क्रोशति रोदिति ॥ ३-६०-१३ ॥

सा तीव्रशोकसंतप्ता मुहुर्निःश्वस्य विह्वला।
उवाच भैमी निष्क्रम्य रोदमाना पतिव्रता ॥ ३-६०-१४ ॥
यस्याभिशापाद्दुःखार्तो दुःखं विन्दति नैषधः।
तस्य भूतस्य तद्दुःखाद्दुःखमभ्यधिकं भवेत् ॥ ३-६०-१५ ॥
अपापचेतसं पापो य एवं कृतवान्नलम्।
तस्माद्दुःखतरं प्राप्य जीवत्वसुखजीविकाम् ॥ ३-६०-१६ ॥
एवं तु विलपन्ती सा राज्ञो भार्या महात्मनः।
अन्वेषति स्म भर्तारं वने श्वापदसेविते ॥ ३-६०-१७ ॥
उन्मत्तवद्भीमसुता विलपन्ती ततस्ततः।
हा हा राजन्निति मुहुरितश्चेतश्च धावति ॥ ३-६०-१८ ॥
तां शुष्यमाणामत्यर्थं कुररीमिव वाशतीम्।
करुणं बहु शोचन्तीं विलपन्तीं मुहुर्मुहुः ॥ ३-६०-१९ ॥
सहसाभ्यागतां भैमीमभ्याशपरिवर्तिनीम्।
जग्राहाजगरो ग्राहो महाकायः क्षुधान्वितः ॥ ३-६०-२० ॥
सा ग्रस्यमाना ग्राहेण शोकेन च पराजिता।
नात्मानं शोचति तथा यथा शोचति नैषधम् ॥ ३-६०-२१ ॥
हा नाथ मामिह वने ग्रस्यमानामनाथवत्।
ग्राहेणानेन विपिने किमर्थं नाभिधावसि ॥ ३-६०-२२ ॥
कथं भविष्यसि पुनर्मानुस्मृत्य नैषध।
पापान्मुक्तः पुनर्लब्ध्वा बुद्धिं चेतो धनानि च ॥ ३-६०-२३ ॥
श्रान्तस्य ते क्षुधार्तस्य परिग्लानस्य नैषध।
कः श्रमं राजशार्दूल नाशयिष्यति मानद ॥ ३-६०-२४ ॥
तामकस्मान्मृगव्याधो विचरन्नाहने वने।
आक्रन्दतीमुपश्रुत्य जवेनाभिससार ह ॥ ३-६०-२५ ॥
तां स दृष्ट्वा तथा ग्रस्तामुरगेणायतेक्षणाम्।
त्वरमाणो मृगव्याधः समभिक्रम्य वेगितः ॥ ३-६०-२६ ॥
मुखतः पातयामास शस्त्रेण निशितेन ह।
निर्विचेष्टं भुजंगं तं विशस्य मृगजीवनः ॥ ३-६०-२७ ॥
मोक्षयित्वा च तां व्याधः प्रक्षाल्य सलिलेन च।
समाश्वस्य कृताहारामथ पप्रच्छ भारत ॥ ३-६०-२८ ॥

कस्य त्वं मृगशावाक्षि कथं चाभ्यागता वनम्।
कथं चेदं महत्कृच्छ्रं प्राप्तवत्यसि भामिनि ॥ ३-६०-२९ ॥
दमयन्ती तथा तेन पृच्छ्यमाना विशां पते।
सर्वमेतद्यथावृत्तमाचक्षे ऽस्य भारत ॥ ३-६०-३० ॥
तामर्धवस्त्रसंवीतां पीनश्रोणिपयोधराम्।
सुकुमारानवद्याङ्गीं पूर्णचन्द्रनिभाननाम् ॥ ३-६०-३१ ॥
अरालपक्ष्मनयनां तथा मधुरभाषिणीम्।
लक्षयित्वा मृगव्याधः कामस्य वशमेयिवान् ॥ ३-६०-३२ ॥
तामथ श्लक्ष्णया वाचा लुब्धको मृदुपुर्वया।
सान्त्वयामास कामार्तस्तदबुध्यत भामिनी ॥ ३-६०-३३ ॥
दमयन्ती तु तं दुष्टमुपलभ्य पतिव्रता।
तीव्ररोषसमाविष्टा प्रजज्वालेव मन्युना ॥ ३-६०-३४ ॥
स तु पापमतिः क्षुद्रः प्रधर्षयितुमातुरः।
दुर्धर्षा तर्कयामास दीप्तामग्निशिखामिव ॥ ३-६०-३५ ॥
दमयन्ती तु दुःखार्ता पतिराज्यविनाकृता।
अतीतवाक्पथे काले शशापैनं रुषा किल ॥ ३-६०-३६ ॥
यथाहं नैषघादन्यं मनसापि न चिन्तये।
तथायं पततां क्षुद्रः परासुर्मृगजीवनः ॥ ३-६०-३७ ॥
उक्तमात्रे तु वचने तथा स मृगजीवनः।
व्यसुः पपात मेदिन्यामग्निदग्ध इव द्रुमः ॥ ३-६०-३८ ॥